

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Eristäminen eristämishuoneeseen koulukodissa

Jarkko Saarelainen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Maaliskuu / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Jarkko Saarelainen	Sivumäärä 31 ja 3 liitesivua
Työn nimi Eristäminen eristämishuoneeseen koulukodissa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Jussi Muittari ja Kai Lehtinen	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Koulukoti	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyössä tutkin, voisinko tehdä lastensuojelulain (417/2007) säännöksessä määriteltyyn eristämiseen eristämishuoneeseen uuden päivitetyn ohjeistuksen erään koulukodin käyttöön. Työtä tehdessä selvisi, että kyseisessä koulukodissa on jo eristämistilanteeseen asianmukainen ohjeistus, jossa on otettu huomioon lastensuojelun säännöksessä (70 §, 88/2010) olevat asiat. Päivitän kuitenkin ohjeistuksen ja esitän joitakin uudistamisen mahdollisuuksia. Lisäksi opinnäytetyössäni esitän parannusehdotuksia eristämistilanteeseen eristämishuoneeseen.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimusmenetelmä oli laadullinen. Laadullisen tutkimusmenetelmän toteutin haastatteleamalla henkilökohtaisesti niitä koulukodin työntekijöitä, jotka joutuvat tekemisiin eristämistilanteeseen. Yhden haastattelun tein puhelimitse.</p> <p>Haastatteluissa tuli ilmi, että kaikki ohjaajat, jotka ovat tekemisessä käytännössä eristämistilanteessa, eivät olleet tietoisia siitä, kuka tekee lopullisen eristämispäätöksen. Tämän vuoksi syytä ehkä olisi uuden työntekijän perehdyttämisessä ottaa esille lain säännös ja kyseisen koulukodin eristämispäätöksen tekijät. Haastatteluissa tuli hyviä parannusehdotuksia eristämistilanteeseen.</p> <p>Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen. Tarve lastensuojeluun on nykyisin suuri ja viimesijaisena keinona lapsen ja nuoren turvana käytetty lastensuojelulain rajoittamiskeino on eristäminen eristämishuoneeseen. On tarpeellista olla hyvä ohjeistus niille, jotka joutuvat käytännössä tekemiseen eristämisen asian kanssa.</p>	
Asiasanat Eristäminen, eristämishuone, lastensuojelu, koulukoti	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Jarkko Saarelainen	Number of Pages 31 + 3
Title Isolation into a isolation room in one reform school	
Supervisor(s) Jussi Muittari ja Kai Lehtinen	
Subscriber and/or Mentor A reform school	
Abstract <p>The purpose of this study was to examine, if a new, updated guide could be prepared for isolation situations in isolation rooms for one reform school. Isolation is regulated by the Law of Child Protection (417/2007). During the process, it turned out that the reform school already had the proper guidance, which included the issues defined in the regulation (70 §, 88/2010) of the Law of Child Protection. However, the aim was to update the guidance as well as to propose some renewal opportunities. In addition, I wanted to make some suggestions for improvement for this kind of situations.</p> <p>The study was qualitative. The data were gathered in personal interviews with the reform school employees who are faced with isolation situations. One interview was carried out by phone.</p> <p>It turned out in the interviews that all the instructors who were in touch with isolation situations, were not aware of who makes the final decision in the isolation situation. Therefore, it might be a good idea to talk about the statutory provision as well as isolation situation persons in the orientation of a new employee in this particular reform school. The interviewees had good suggestions for isolation situations.</p> <p>The topic of my thesis is topical. There is a major need for the protection of children nowadays, and the last measure in the safeguard of children and young people defined as a restrictive in the Child Welfare Act is isolation into an isolation room. It is necessary that there is a good guidance for those dealing with isolation situations in practice.</p>	
Keywords Isolation, isolation room, Child Protection, reform school	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 KOULUKOTI	5
2.1 Koulukodin historia	5
2.2 Lainsäädäntö	7
2.3 Sijoitetut nuoret	8
3. ERISTÄMINEN	9
3.1 Eristämisen säännös lastensuojelulaissa	9
3.2 Päätöksenteko ja kirjaus	11
3.3 Muutoksenhaku	12
3.3 Eristämishuone	13
4. TUTKITTU KOULUKOTI JA ERISTÄMINEN ERISTÄMISHUONEESEEN	14
4.1 Eristämisen syyt	14
4.2 Kuvitteellinen eristämistapaus	15
4.3 Toiminta tilanteessa	16
5. OPINNÄYTETYÖN TEKEMISEN LÄHTÖKOHDAT	17
5.2 Haastattelut	19
5.3 Tutkimuksen eli haastattelujen keskeiset tulokset	19
5.4 Tutkimuksessa esille nousseet asiat	22
6. POHDINTA	24
6.1 Tutkimuksen luotettavuus	24
6.2 Parannusehdotukset	26
6.2.1 Valvonta	26
6.2.2 Kohdekortti	27
6.2.3 Päätösvalta	28
7 LOPUKSI	30

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni perustana on tehdä yhteneväinen ohjeistus eristämistilanteisiin eräässä suomalaisessa koulukodissa. Ohjeistus käsittää nimenomaan eristämishuoneeseen tapahtuvan eristämistilanteen ohjeistuksen.

Valitsin opinnäytetyöni aiheen, koska olen itse joutunut usein eristämishuoneeseen tapahtuviin eristämistilanteisiin ja huomannut, kuinka erilaisia toimintatapoja ja seka- vuutta tilanne aiheuttaa työntekijöissä. Toiveena olisi, että tämän työni ansiosta ohjeistus saataisiin yhtenäiseksi ja jo valmiiksi epämukava tapahtuma saataisiin ”miel- lyttävämmäksi” niin eristämistä tekevien ohjaajien osalta kuin myös nuoren, joka eristykseen joutuu. Kyseisessä koulukodissa on jo ohjeistus, mutta uuden lastensuo- jelulainmuutoksien myötä ohjeistusta tulisi päivittää.

Opinnäytetyössäni tulen avaamaan hieman sitä, mikä on koulukoti, mitä lastensuo- jelulaki sanoo eristyksestä nimenomaan eristämishuoneisiin. On myös sellaista eris- tämistä, jossa nuori eristetään omaan huoneeseen muista nuorista. Lisäksi kerron, millaisia nuoria yleensä koulukotiin sijoitetaan, jotta lukijalle tulee näkemys tilantee- seen. Aion myös avata, millainen eristämisprosessi kyseisessä koulukodissa on. Prosessissa käytän kuviteltua tapahtumaa avaamaan tilanteen paremmin kuitenkin siten, että tapahtuma, mitä käytän, on käytännössä mahdollinen. Tapahtumassa olevat henkilöiden nimet eivät ole todellisia.

2 KOULUKOTI

2.1 Koulukodin historia

Suomalaisen koulukodin historia juontaa juurensa jo 1800-luvulle. Ensimmäinen koulukoti Kylliälä perustettiin vuonna 1829 Viipuriin Nygårdin tilalle, tällöin nimenä

käytettiin kuitenkin kasvatustalosta (Kitinoja 2005, 72). Kyseinen laitos on edelleen toiminnassa, tosin laitoksen sijainti on eri. Vuonna 1890 perustettiin ensimmäinen alaikäisille lainrikkojille tarkoitettu kasvatustalostus Keravalle nimeltään Koivula (Janhukainen, Kekoni & Pösö 2004, 21). Vuonna 1922 kaikki aiemmat laitokset nimettiin yhtenäisesti valtion alaisiksi kasvatustalostuksiksi ja nimi koulukoti tuli käyttöön 1940-luvun lopulla vuonna 1947 (Janhukainen ym 2004, 38-39).

Kaikki koulukodit ovat pääsääntöisesti olleet valtion alaisia laitoksia. Tämä siksi, että koulukotiin sijoitettujen nuorten määrä on ollut vähäinen ja valtio ei ole nähnyt tarvetta sijoittaa nuoria ulkopuolisiin laitoksiin. Nykyään kuitenkin on jo yksityisiä koulukotejakin. Koulukotien palveluiden kysyntä on kasvanut vuosi vuodelta samaan tahtiin kuin sijoitettavien nuorten ongelmat ovat monimutkaistuneet.

Koulukotien pitkästä historiasta huolimatta niistä tiedetään varsin vähän ja usein ihmisen mielikuvat koulukodista ovat syntyneet niihin liittyneen negatiivisen julkiisuuden myötä. Koulukoteja on alettu arvostella jo 1960-luvulla. Koulukodit ovat kuitenkin säilyttäneet oman paikansa vaikeahoitoisempien lasten kasvattajina. Yhtenä koulukotien kehittämisen esteenä on pidetty koulukotitutkimusten vähäistä määrää ja tutkimustiedon puuttuessa koulukotitoiminta on ollut helppo leimata sisäpiirin puuhasteluksi, josta puuttuvat yhteiset kehityslinjat ja tutkimustietoon perustuvat tavoitteet. (Kihlman ja Rautiainen 2010, 2.)

Koulukodit ovat siis voittoa tavoittelemattomia lastensuojelulaitoksia, ja niiden toiminnasta on säädetty asetuksella valtion koulukodeista. Asetuksen mukaan laitosten toiminnan yleinen johto ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukselle. Tällä hetkellä Suomessa toimii kuusi valtion omistamaa koulukotia: Harvialan koulukoti, Limingan koulutuskeskus, Sippolan koulukoti, Vuorelan koulukoti, VBU-Center, Kasvun Yhteisöt Koivikko ja Saarela sekä kaksi yksityistä koulukotia: Perhekuntoutuskeskus Lauste ja Pohjolakoti (sosiaaliportti.fi). Valtion koulukotien tehtävä on edelleen näin ollen tarjota sijoituspaikka sellaiselle lapselle ja nuorelle, joka ei kykene olemaan sijoituksessa perhekodissa, lastenkodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa. Tästä voidaan hyvin päätellä, että koulukoti on yleisesti ottaen lastensuojelujärjestelmässä palvelutarjoajien loppupäässä. Eija Lühankko on omassa opinnäytetyössään todennut, että koulukodin työntekijältä vaadit-

tavia ominaisuuksia ovat kärsivällisyys, johdonmukaisuus, oikeudenmukaisuus, huumorintaju, epävarmuuden sietokyky, kyky rajojen asettamiseen ja aikuisen mallina oleminen sekä tasapuolisena keskustelukumppanina oleminen. (Luhanko, 2000, 58.) Omien kokemuksieni perusteella voin osaksi yhtyä kirjoittajan huomioon.

2.2 Koulukoteja koskevaa lainsäädäntöä

Keskeiset lastensuojelua koskevat säännökset sisältyvät lastensuojelulakiin (417/2007), joka tuli voimaan 1.1.2008. Tämä laki on myös keskeinen laki koulukodeissa. Kyseisen voimassa olevan lain tarkoituksena on 1 §:n mukaan turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, monipuoliseen ja tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Räty 2008, 17). Lastensuojelulaissa on painotettu lapsen edun huomioonottamista viranomaisen kaikissa toimenpiteissä sekä vahvistettu lapsen edun toteutumista korostamalla lapsen oikeutta osallistumiseen ja erityiseen suojeluun sekä julkisen vallan velvollisuutta varata riittävät voimavarat perheelle ja lapselle palveluja järjestettäessä (Räty 2012, s. 1). Lisäksi lailla pyritään edistämään viranomaisten välistä yhteistyötä lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi sekä lapsi- ja perhekohtaisten lastensuojelun toteuttamisessa. Lisäksi tarkoituksena on parantaa lapsen ja vanhempien tai huoltajien oikeusturvaa erityisesti lastensuojeluun liittyvässä päätöksenteossa (Mahkonen 2008, 42.)

Muita koulukotien toiminnan kannalta keskeisiä lakeja ovat kasvatusta ja kasvuolojen järjestämistä säätelevä laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeuksista (361/1983). Koulukotien toimintaa ohjeistaa myös perusopetuslaki (628/1998), koska koulukodin yhteydessä toimii peruskoulu. Lisäksi koulukotien toimintaa määrittää mielenterveytyötä säätelevä mielenterveyslaki 1116/1990. Koulukodeissa voidaan järjestää myös mielenterveyspalveluja, mutta ei tahdosta riippumatonta hoitoa (Jahnukainen 2004, 98). Näiden lisäksi koulukotien toiminnan kannalta huomioon otettava laki on sosiaalihuoltolaki 710/1982).

2.3 Sijoitetut nuoret

Yleisesti voidaan sanoa, että koulukotiin sijoitetaan nuoria heidän omasta syystä. Suurimmalla osalla koulukotiin sijoitetuista nuorista saattaa olla jo useita eri sijoituksia eri lastensuojeluyksiköihin takanaan. Koulukotiin sijoitetut nuoret ovat myös hyvin usein huostaan otettuja. Sijoitusperusteet liittyvät usein koulunkäynnin laiminlyömiseen, oman ja muiden ihmisten terveyden tai turvallisuuden vakavaan vaarantamiseen, mutta lisäksi taustalla on aikaisempaa vaikeampia psykiatrisia ongelmia (21.1.2013

<http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/koulukoti/>).

Koulukodeissa olevat nuoret kärsivät muun muassa seuraavista ongelmista: päihdeongelmista, mielenterveysongelmista, erialaisista käytöshäiriöistä, koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista, väkivaltaisesta tai erittäin väkivaltaisesta käytöksestä, perheen sisäisistä ongelmista. Lisäksi suurimmalla osalla koulukotiin sijoitetuista nuorista on tuomioita rikollisen käyttäytymisen johdosta.

(4.3.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/c776e0fc-368f-4e77-a23e-21ba82bc7f69.aspx>)

Useissa koulukodeissa on yhteinen piirre niin sanotulla EHO-yksiköllä (erityisen huolenpidon yksikkö,) joka on perustettu vastaamaan seuraaviin tarpeisiin: erittäin väkivaltaisten, karkaamisherkkien, vaikeista huume/päihdeongelmista kärsivien tavallista resursoidumpaa hoitoa tarvitsevien lasten ja nuorten hoidon järjestämiseen (20.1.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/fiFI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/muodot/lastensuojelulaitokset/koulukoti/>). Ollessaan erityisen huolenpidon yksikössä, kaikki nuoren toiminnot sijoittuvat sinne. Nuoret käyvät koulua kyseisessä yksikössä, heidän liikkumistaan sisällä on rajoitettu ja ulos he pääsevät vain ohjaajien seurassa. Erityisellä huolenpidolla tarkoitetaan lähellä olemista ja liikkumis- ja tilarajoitusten vuoksi on pakko olla lähellä. Pösö (2004, 40 - 42) tuo esille näkemyksen, jonka mukaan suljettu hoito nähdään hoidollisena mahdollisuutena eikä eristäväenä tai rankaisevana. Rajoittamalla nuoren kontakteja ja liikkumista pyritään kat-

kaisemaan päihderiippuvuutta tai muita haitallisiksi katsottuja riippuvuuksia. (Pö-sö,2004, 40 – 42.) Koulukotiin sijoitettavat nuoret ovat pääsääntöisesti 12 – 18-vuotiaita tyttöjä sekä poikia.

3. ERISTÄMINEN

3.1 Eristämisen säännös lastensuojelulaissa

Lastensuojelulain 70 § (88/2010) mukaan lapsi saadaan eristää laitoksen muista lapsista, jos hän käyttäytymisensä perusteella on vaaraksi itselleen tai muille taikka jos eristäminen on muusta erityisen perustellusta syystä lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta välttämätöntä. Eristämistä ei saa määrätä laajempaan eikä pidemmäksi ajaksi kuin lapsen huolenpito ja hoito välttämättä edellyttää. Eristämistä ei saa ilman uutta päätöstä jatkaa yhtäjaksoisesti yli 24 tuntia. Eristäminen on lopetettava heti, kun se ei enää ole välttämätöntä.

Eristämistä voidaan välittömästi jatkaa uudella päätöksellä vain, jos eristämisen edellytykset ovat edelleen voimassa. Edellytyksenä on lisäksi, ettei lapsen hoitoa edelleen tarkoituksenmukaista tai mahdollista järjestää muulla tavalla. Tällöinkään eristäminen pisin kokonaisaika ei saa ylittää 48 tuntia (Taskinen 2010, 168.) Ennen eristämisen jatkamista koskevan päätöksen tekemistä on lapselle suoritettava lääkärintarkastus, mikäli se ei ole ilmeisen tarpeetonta. Tarvittaessa lääkärintarkastus tulee suorittaa myös eristämisen alkaessa tai eristämisen aikana (Taskinen 2010, 169.)

Eristämisspätöksen määräajan ylittäminen ja eristämisspätöksen jatkaminen ei saa tapahtua sen johdosta, ettei laitoksella ole riittävästi henkilökuntaa tai muiden hallinnollisten seikkojen vuoksi (Räty 2012, 517).

EOA 2.4.2004 Dnro 868/4/02. Lapsi oli eristetty ja eristys oli alkanut selvityksen mukaan kello 13.00. Eristäminen oli loppunut seuraavana päivänä kello 14.30. Eristäminen oli siten jatkunut yli 24 tuntia ilman uutta päätöstä ja ilman lääkärintarkastusta.

Oikeusasiamies totesi, että eristäminen oli siis selvityksen mukaan jatkunut pidempään kuin 24 tuntia ja siksi eristämisestä olisi tullut tehdä uusi päätös ja ennen uuden päätöksen tekemistä lapselle olisi pitänyt järjestää lääkärintarkastus, ellei se olisi ollut ilmeisen tarpeetonta (Räty 2012, s. 517).

Eristämisen tarkoituksena on siis katkaista lapsen uhkaava käyttäytyminen, joka voi kohdistua häneen itseensä tai muihin lapsiin tai laitoksen henkilökuntaan. Säännöksessä edellytetään, että lapsi tosiasiaassa käyttäytyy säännöksessä tarkoitettulla tavalla aiheuttaen vaaran. Mahdollinen vaaran uhka ei ole riittävä eristämisperuste. Eristämiseen ei saada ryhtyä, mikäli muut käytettävissä olevat vähäisempää pidettävät keinot ovat mahdollisia vaaran tai uhkan torjumiseksi. Pelkkä lapsen rauhatomuus, sekavuus tai äänekkyyys ei oikeuta eristämiseen. Eristäminen voi myös olla sallittua silloin, kun uhka kohdistuu lapseen muiden laitoksen lasten taholta (Räty 2012, 515).

Jos lapsi on psykoosissa tai voimakkaasti päihtyneenä ilman, että hän aiheuttaisi säännöksessä tarkoitettua vaaraa itselleen tai toisille, eristämiseen ei yleensä voida ryhtyä. Tällaisessa tilanteessa, kun lapsella on esimerkiksi psykoosi, lapselle on suoritettava lääkärintarkastus ja ohjattava lapsi tarvittavaan hoitoon. Jos lapsi taas on voimakkaasti päihtyneenä, hänet tulee ohjata omaan huoneeseensa ja valvoa lasta siellä. Kyse ei ole tällöin eristämisestä, vaan siitä välttämättömästä huolenpidosta ja hoidosta, jota lapsi tilansa tai käyttäytymisensä johdosta välttämättä tarvitsee (Räty 2012, 516).

Eristäminen ei saa koskaan olla rangaistus ja eristämisen sijasta aina ensin mietittävä muita lievempiä keinoja. Eristämistä ei voida käyttää myöskään kasvatuksellilla perusteilla. Eristäminen voi olla rangaistusluonteista silloin, kun lapsi palaa karkumatkalta laitokseen rauhallisena. Eristämistä ei voida käyttää myöskään seuraamuksena esimerkiksi silloin, kun lapsi antaa positiivisen huumetestinäytteen (Räty 2012, 516).

Esimerkiksi lapsen hoidon ja kasvatuksen kannalta perusteltuna ei voida pitää sitä, että lapsen karkaamisesta laitoksesta säännönmukaisesti seuraisi eristäminen. Eristämistä ei saa käyttää rangaistuksena ja että ennen lapsen eristämistä tulisi jokaisessa tilanteessa harkita, mikä vaikutus toimenpiteellä on lapsen hoitoon ja kasvatukseen (EOA Dnro 971/4/91).

Käytännön tasolla eristäminen tapahtuu siis eristämishuoneisiin, jos laitoksen ohjaava henkilökunta toteaa, että nuori käyttäytyy väkivaltaisesti ja on tällöin vaaraksi itselleen ja muille. Kärjistyneisiin tilanteisiin saattaa liittyä myös omaisuuden rikkomista ja pakoyrityksiä.

Eristämisen tulee tapahtua laitoksen hoito- ja kasvatushenkilöstön jatkuvan huolenpidon alaisena. Kun lapsi on määrätty eristettäväksi, on samalla määrättävä, kenen tehtävänä on huolehtia lapsen turvallisuudesta. Lapsen olosuhteet eristämisen aikana on järjestettävä niin, että lapsi saa riittävän huolenpidon ja hoidon sekä mahdollisuus keskustella hoitajan kanssa (Taskinen 2010, 169.)

3.2 Päätöksenteko ja kirjaus

Eristämisestä päätöksen tekee kyseisessä koulukodissa laitoksen johtaja. Lain mukaan päätöksen voi tehdä laitoksen johtaja tai hänen erikseen määräämä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö.

Eristämistä koskevissa kirjaamismerkinnöissä on selvitettävä syyt eristykseen, miten eristäminen on käytännössä toteutettu, miten lapsen huolenpidosta ja tarkkailusta on huolehdittu ja miten se on järjestetty, kuinka kauan eristäminen on kestänyt ja jos lääkärintutkimusta ei ole pidetty välttämättömänä suorittaa, millä perusteilla lääkärintarkastuksen suorittamatta jättäminen on pidetty tarpeettomana (Räty 2012, 518). Jos esimerkiksi lapsi joutuu eristäminen aikana pukeutumaan muihin kuin omiin vaatteisiinsa tai lapsi muutoin joutuu poikkeamaan normaalista laitoksen päiväohjelmasta, siitäkin tulisi tehdä kirjausmerkintä. Edellä kohdassa 3.1 mainitussa eduskunnan oikeusasiamiehen antamassa päätöksessä Dnro 868/4/2 oikeusasiamies katsoi, että jos lääkärintarkastusta pidetään tarpeettomana, olisi asia tullut kirjata uuteen päätökseen.

Laitoksen johtajan tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluvan henkilön tulee viipymättä ilmoittaa eristämisestä tai sen jatkamisesta lapsen vastaavalle sosiaalityöntekijälle (Taskinen 2010, 169.)

3.3 Muutoksenhaku eristämistilanteesta

Jokaisesta eristämisestä tehdään kirjallinen päätös laitoksen toimesta. Päätös toimitetaan lapsen huoltajille, sosiaalityöntekijälle sekä yli 12-vuotiaalle lapselle itselleen, joilla on oikeus tehdä valitus tapahtuneesta. Ilmoitusvelvollisuus lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle on lisätty säännökseen. Tätä on pidetty tärkeänä lapsen oikeusturvan ja eristämisen käytön valvonnan kannalta (Tuori 2008, 536). Lapsen asioita vastaavan sosiaalityöntekijän on valvottava lapsen edun toteutumista ja avustettava virkansa puolesta lasta tai nuorta, jos hän valittaa eristämispäätöksestään.

Eristämistä koskevasta päätöksestä saa hakea valittamalla muutosta suoraan hallinto-oikeudelta. Muutosta saa hakea siis 12 vuotta täyttänyt lapsi ja lapsen huoltaja. (22.1.2013 <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/rajoitustoimenpiteet/eristaminen/>).

Vaikka eristämisestä tulee tehdä muutoksenhakukelpoinen hallintopäätös, siinä on yleensä kyse nopeasti syntyvän vaaratilanteen hallitsemisesta. Lisäksi eristäminen ei ole koskaan pitkäkestoinen ja siinä sellaisia hallintotoiminnan piirteitä, että muutoksenmahdollisuuden merkitys jäänee käytännössä vähäiseksi (Tuori 2008, 536).

Hallinto-oikeuden tekemästä ratkaisusta asiassa ei voi tehdä jatkovalitusta korkeimpaan hallinto-oikeuteen (Tuori 2008, 551).

3.3 Eristämishuone tutkittavassa koulukodissa

Eristämistä varten koulukodeissa ympäri Suomea on eristämishuoneet rakennettu juuri tätä tarkoitusta varten. Sinne nuori viedään eristämissyistä. Tärkein syy on nuoren rauhoittaminen väkivaltaisissa tilanteissa. Eristämiskäytäntö on vahvasti säädelty, kuten jo aikaisemmin olen todennut. Siihen tarvitaan laitoksen johtajan tai apulaisjohtajan lupa, päätös kirjataan tilastoihin ja niitä seurataan (Pösö 2004, 41). Tilan kuitenkin tulee olla sellainen, että se mahdollistaa turvallisen ympäristön eristämistilanteisiin. Eristämishuoneessa on oltava valoa ja puhdasta vettä. On myös turvattava mahdollisuus saniteettitiloihin, ruokailuun ja raittiiseen ilmaan. Lisäksi tila on järjestettävä siten, että nuori tai lapsi on vähintään kuuloetäisyydellä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan, jotta nuori voi halutessaan saada välittömästi tarvitsemaansa tukea ja apua. Säännös ei kuitenkaan tarkoita sitä, että hoitohenkilöstön tulisi jatkuvasti näköyhteydessä lapseen, vaan läsnäolo ja tavoitettavuus ovat sidoksissa lapsen tarpeisiin.

Eristämishuoneet, joita myös ”putkaksikin” kutsutaan, kyseisessä koulukodissa ovat varsin karun näköisiä. Kuitenkin kaikella karuudella on tarkoituksensa, rauhoittaminen. Koulukotien perustamisen alkuaikoina eristämishuoneet ovat olleet kellarinomaisia, sittemmin parannuksia on huoneisiin tehty. Kyseisessä koulukodissa huoneet sijaitsevat fyysisesti erillään muusta yksiköstä, erityisen huolenpidon yksikön kanssa samassa rakennuksessa. Eristämishuoneet muistuttavat ulkoisesti hyvin paljon poliisin putkatiloja. Ne ovat noin 15 neliön suuruisia betoniseininen ja latioineen. Huoneissa on metallinen wc-istuin sekä juoma-allas, joka toimii nappia

painamalla. Kyseisissä huoneissa on myös jatkuva videovalvonta siten, että saniteettitilat eivät näy kameroille. Lähiaikoina huoneisiin on tulossa vielä muutoksena, että saniteettitilan eteen rakennetaan erillinen näkösuoja. Tämä siksi, että myös eristetyille tulee olla varmuus, että häntä ei näy kamerassa, kun hän käyttää saniteettitilaa. Tämä tuleva väliseinä aiheutti keskustelua myös eristämistiloja valvovassa viranomaisessa eli aluehallintovirastossa. Valvovan viranomaisen mukaan laitoksessa eristämishuoneen tulee olla sellainen, että eristettävää lasta voidaan valvoa 100 prosenttisesti. Kuitenkin intymiteettisuoja pätee eristämishuoneenkin kohdalla. Niinpä asia on mielestäni hieman ristiriidassa. Loppujen lopuksi päätös on, että väliseinä, joka eristämistilaan tulee, ei ole lattiasta kattoon. Se antaa vain tarpeellisen suojan saniteettitilaan, ja näin ollen eristämishuoneessa on pieni tila, josta lasta ei voi valvoa. Kyseisessä laitoksessa eristämishuoneessa on patja, joka on erityisvalmistainen kumipäällysteinen, eikä sitä voi käsivoimin rikkoa. Mahdollisuuksien mukaan huoneeseen toimitetaan peitto ja tyyny. Huoneet ovat suunniteltu ja valmistettu siten, että siellä on miltei mahdotonta satuttaa itseään saati siteen toisia.

4. TUTKITTU KOULUKOTI JA ERISTÄMINEN ERISTÄMISHUONEESEEN

4.1 Eristämisen syyt

Koulukodissa, mihin teen ohjeistusta, oli vuonna 2012 kaksikymmentäviisi (25) kappaletta eristämisiä erityshuoneeseen. Yhdeksän näistä oli tyttöjä ja kuusitoista poikia. Vuonna 2011 eristämisiä oli kolmekymmentän neljä (34) kappaletta sekä vuonna 2010 kolmekymmentäyksi (31 kappaletta). Viime vuonna siis eristämiset olivat hieman laskussa. Syytä tähän on vaikea sanoa. Viimeisen puolen vuoden ajanjaksolta oikeusasiamies on käynyt läpi kaikki eristämistapaukset kyseisen laitoksen osalta, niissä ei ole ollut huomautettavaa.

Tyttöjen osalta vuonna 2012 suurin osa eristämiseen johtuvista tilanteista (44 %) oli laittomia uhkauksia. Näissä joko toista nuorta tai laitoksen henkilökuntaa uhattiin väkivallan teolla. Koska laitoksessa otetaan kaikki uhkailut vakavasti, eristäminen

muista on ollut välttämätöntä muiden nuorten tai laitoksen henkilökunnan turvallisuuden takia. Toinen suurin syy oli omaisuuden tuhoaminen ja muu aggressiivinen käytös (26 %). Kymmeneen prosenttiin syynä olivat itsetuhoisuus, päihtyneisyys sekä väkivaltainen käytös laitoksen henkilökuntaa kohtaan. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan, että väkivalta on ollut fyysistä.

Poikien osalta vuonna 2012 eristämistilanteisiin johti suurimmaksi osaksi väkivaltainen käytös henkilökuntaa kohtaan (44 %) ja muita nuoria kohtaan tapahtunut väkivaltainen käytös oli syynä eristämiseen 16 prosentissa. Itsetuhoisuus verrattuna tyttöihin nähden on suurempi poikien kohdalla ja se oli syynä 25 prosentissa eristämistä. Laiton uhkaus johti eristämiseen 10 prosentissa tapauksista, paikkojen tuhoaminen ja muu aggressiivinen käytös oli 6 prosentissa sekä muut syyt (3 %) johtivat eristämiseen kyseisessä koulukodissa.

Edellä mainitut tiedot on saatu käyttöön kyseisessä koulukodissa pidettävistä tilastoista, joihin kaikki eristämistä koskevat päätökset on kirjattava.

4.2 Kuvitteellinen eristämistapaus

Seuraavassa kerron esimerkkitapauksen, millainen eristämistilanteeseen johtava tilanne voisi olla. Tapaus on kuvitteellinen, mutta se ei ole kuitenkaan perimmältään mielikuvituksen tuotetta.

Ville on 16-vuotias poika. Hän on fyysisiltä ominaisuuksiltaan tavanomainen 16-vuotias nuori, jolla on taustalla sijoituksia useisiin eri perhekoteihin. Villen asiapapereista selviää, ettei hän ole pystynyt noudattamaan aiemmissa sijoituspaikoissa sääntöjä ja hänellä on ollut aiemmin aggressiivista sekä väkivaltaista käytöstä sijoituspaikkojen henkilökuntaa kohtaan. Hänellä on myös aiempia käräjäoikeuden langettamia tuomioita väkivallan teoista. Ville on tällä hetkellä sijoitettuna koulukodissa erityisyksikköön.

Tiistaina kello 18 aikaan yksikön nuoret ovat siirtymässä iltakahville. Vilellä on ollut koulussa hieman huono päivä, ja häneltä on takavarikoitu tupakkaa, jota ei voi olla alaikäisellä. Vilen olemuksesta näkyy, että hänen mielentilansa on kireällä. Ville alkaa häiriköidä kahvipöydässä, ja häntä kielletessä häiriköinnistä Ville heittää kahvikupin lattialle. Ohjaajan pyytäessä Villeä poistumaan kahvipöydästä Ville alkaa uhkailla suusanallisesti ohjaajaa väkivallalla. Ohjaaja pyytää Villeä rauhoittumaan, mutta Ville ei kykene rauhoittumaan, vaan hän alkaa heittää kahvipöydässä olleita tavaroita lattialle ja seiniin. Ohjaaja pyytää muita nuoria poistumaan omiin huoneisiinsa, ja näin he tekevätkin. Ville jatkaa riehumistaan ja uhkailee edelleen ohjaajaa väkivallalla. Pian uhkailun jälkeen Ville hyökkää fyysisesti toista ohjaajaa kohti, ja syntyy kiinnipitotilanne. Ohjaajia tilanteessa on kaksi, joista toinen on mies ja toinen on nainen.

4.3 Toiminta tilanteessa

Jokaisessa koulukodin yksikössä on niin sanotut turvanapit, jotka kulkevat vuorossa olevan ohjaajan mukana. Ohjaaja painaa turvanappia, jolloin tilanteesta lähtee tieto vartijalle. Vartija soittaa edelleen koulukodin hälytysyksikköön, ja hän kertoo hälytyksestä ja mistä yksiköstä hälytys on tullut. Hälytysyksiköstä yksikköön lähtee niin monta miestä kuin mahdollista. He eivät kuitenkaan tiedä tilanteen vakavuutta. Tarvittaessa hälytysyksiköstä otetaan yhteys koulukodin muihin yksikköihin, joista saadaan apua tilanteeseen. Paikalle saavuttuaan apujoukot havaitsevat tilanteen vakavuuden, ja he tuovat apua kiinnipitoon. Tilanteesta otetaan yhteys päivystävälle erityistyöntekijälle, ja hänelle kerrotaan samalla, mitä yksikössä parhaillaan tapahtuu. Erityistyöntekijä ottaa välittömästi yhteyden laitoksen johtajaan, joka on ainut henkilö, joka voi antaa eristämisluvan erityshuoneeseen kyseisessä laitoksessa. Mikäli lupa saadaan, erityistyöntekijä soittaa takaisin kyseiseen yksikköön, missä tilanne on meneillään ja hän kertoo, että eristämislupa saatu. Kyseisestä yksiköstä nuori viedään sellaiseen yksikköön, missä erityshuoneet sijaitsevat.

Nuoren päästyä eristämishuoneelle hänelle tehdään henkilötarkastus. Tässä varmistetaan, että nuorella ei ole mitään sellaisia koruja tai vaatteita, joilla hän voisi

itseään satuttaa. Yleisimmin tämä tarkoittaa sitä, että nuorelta otetaan päällään oleva vaatetus pois ja hänelle annetaan toiset vaatteet käyttöön. Kello on tällä hetkellä jo 18.45, joka merkitään eristämiskaavakkeeseen eristämisen alkamisajankohdaksi. Kaavakkeeseen (ks. liite 1.) merkitään myös kaikki tärkeä tieto nuoresta, eristämisen syyt, eristämisessä mukana olevat henkilöt sekä vastuuhenkilö nuoresta ja vastuu-aika.

Kun nuori on saatu turvallisesti eristämishuoneeseen ja on päätetty henkilö, joka on nuoresta vastuussa eristämisen ajan. Vastuuhenkilö jää eristämistilan aulaan tarkkailemaan hänen tilannettaan ja kuuntelemaan, jos nuorella on jotakin sanottavaa. Kuitenkin on syytä muistaa, että eristämishuoneessa olevaa nuorta vastuuhenkilö ei kohtaa missään tapauksessa yksin, vaan aina pitää olla kaksi työntekijää vähintään paikalla.

5. OPINNÄYTETYÖN TEKEMISEN LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksessa haastattelin koulukodin työntekijöitä, erityistyöntekijöitä sekä laitoksen johtajaa. He kaikki saattoivat kertoa oman mielipiteen mahdollisine parannusehdotuksineen haastattelun lomassa. Käytin haastattelussa kyseistä kuviteltua tapahtumaa esimerkkinä. Haastattelujen pohjalta tulen tekemään ohjeistuksen, kuinka tilanteessa tulisi toimia oikein ja toimintatapa olisi kaikille selkeä. Aiemmin olen maininnut jo, että yksi ohjeistus on jo olemassa. Tarkoitukseni on kuitenkin selkeyttää tämä ohjeistus ja saattaa se kaikkien mahdollisesti eristämistilanteisiin joutuville henkilöille.

5.1 Tutkimusmenetelmä

Opinnäytetyöni tutkimusmenetelmäksi valitsin laadullisen eli kvalitatiivisen tutkimuksen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tiedon hankinta on kokonaisvaltaista ja aineisto hankitaan luonnollisista tilanteista. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ihminen on tiedon

ja aineiston kerääjänä ja tutkimuksen kohde valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä sattunaisotoksella. Kvalitatiivisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 160-164.)

Laadullisen tutkimusmenetelmän valinta tuntui luontevimmalta, koska tarkoituksenani oli tutkia todellisia, käytännön läheistä asiaa. Tutkimuksessani käytin tiedonhakumenetelminä haastatteluja, havainnointia haastattelun aikana, kyseisen koulukodin arkistoja sekä Suomen lakiin määriteltyjä säännöksiä. Kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena on myös löytää tai paljastaa olemassa olevia tosiasioita (Hirsijärvi ym. 2009, 161).

Tutkimustani aloittaessa pohdin, teenkö tutkimukseni haastatteluina vai kyselylomakkeella. Päädyin yksilöhaastatteluun, koska tällöin on helpompaa esittää tarkentavia kysymyksiä. Haastattelun hyötynä on myös nähdä haastateltavan eleet ja ilmeet. Kyselytutkimuksessa olisi ollut mielestäni epäkohtana se, etten olisi voinut varmistua siitä, kuinka paljon valitsemani kohderyhmä tietää ennestään asiasta vai ottavatko he mahdollisesti selvää asioista juuri tätä kyselyä varten. Kyselytutkimus ei olisi mahdollisesti antanut sellaista tietoa, jota opinnäytetyössäni halusin saada ja jonka vuoksi myös työni aiheen valitsin. Edellä mainitusta syystä en myöskään etukäteen informoinut valitsemiani haastateltavia aiheesta, koska halusin saada realistisen kuvan koulukodin eristämistilanteiden hoidosta. Tällä ei ole ollut tarkoitukseni millään tavalla hankaloittaa haastateltavien asemaa tai saada heitä tuntemaan oloaan epämukavaksi. Haastattelun tarkoituksena oli kerätä tietoa, mitä olisi olennaista laittaa kyseisen koulukodin eristämistilanteen uuteen ohjeistukseen. Kaikki haastateltavat liittyvät kyseisen koulukodin eristämistilanteisiin jollain tapaa käytännössä ja päätöksenteossa.

Ongelmaksi koin, että en voi tutkia asiaa täysin objektiivisesti, koska näen erityistilanteissa epäkohtia. Tutkittava aihe on minulle kuitenkin tuttu käytännön elämästä. Tutkimuksen tarkoituksena oli enemmänkin löytää tosiasioita ja pohtia samalla, voisiko jotain tehdä toisin erityistilanteiden selkeyttämiseksi. Lopputuotoksena oli tarkoitus saada selkeä ja järkeenkäypä ohjeistus eristämistilanteisiin tutkitussa koulukodissa.

5.2 Haastattelut - Haastateltavat

Haastattelut suoritettiin aikavälillä 1 – 14.2.2013 yksilöhaastatteluina. Haastattelut tapahtuivat sekä työpaikalla että haastateltavan kotona. Haastattelutilat valittiin siten, että haastateltavat tunsivat olevansa luontevaksi luonnollisessa ympäristössä. Haastateltavia henkilöitä oli yhteensä 13, joista oli yhdeksää ohjaajaa, kaksi päivystäjä erityistyöntekijää sekä laitoksen johtaja. Johtajaa en voinut haastatella henkilökohtaisesti, joten haastattelun tein hänen kanssaan puhelimitse 19.2.2013.

Eristämisprosessissa ohjaajat toimivat konkreettisesti itse tilanteessa. He ovat siis niitä, jotka tekevät ensiarvion eristämisen tarpeesta sekä suorittavat eristämisen eristämishuoneeseen. Päivystävä erityistyöntekijä ottaa vastaan ohjaajalta tulevan eristämislupapyyynnön sekä arvio vielä uudelleen eristämistarpeen. Erityistyöntekijä tarvittaessa ottaa yhteyden laitoksen johtajaan. Laitoksen johtaja antaa eristämisluvan sekä arvion, onko eristäminen tarpeen.

Haastattelun pohjaksi otin kohdassa (4.2.) olevan kuvitteellisen eristämistapahtuman. Ohjaajia pyysin kertomaan, kuinka he toimisivat tilanteessa, päivystävää erityistyöntekijää pyysin kertomaan, kuinka he näkisivät, että tilanteissa tulisi toimia. Laitoksen johtajalta kysyin, kuinka hän näkee laitoksessa tapahtuvan eristämisen prosessin.

5.3 Tutkimuksen eli haastattelujen keskeiset tulokset

Haastateltavat ohjaajat osaisivat toimia kuvitteellisessa tilanteessa käytännön tasolla hyvin. Tietenkin jokainen kertoi toimivansa, kuten itse parhaaksi näkee. Ohjaajilla kuitenkin toimimistapa oli hyvin samankaltainen. Jokainen ohjaaja ensimmäisenä puolustaa itseään, jos nuori käyttäytyy väkivaltaisesti ohjaajia kohtaan. Tämän jälkeen ohjaaja pyrkii soittamaan joko päivystävälle erityistyöntekijälle tai laitoksen toiseen yksikköön saadakseen apua tilanteeseen. Osa soittaisi ensin apua lähiyksiköistä, osa ensin päivystävälle erityistyöntekijälle. Huomioitavaa oli, ettei kukaan haastatelluista päivävuorossa olevista ohjaajista käyttäisi hälytysnappia, josta tieto välittyi vartiointirytykseen, jonka kanssa laitos on tehnyt sopimuksen. Kuitenkin kaikki yö-

vuorossa olevat ohjaajat näin tekevät pääsääntöisesti. Tämä selittyy sillä, että päivävuorossa ollessaan laitoksella on enemmän henkilökuntaa käytettävissä kuin yövuoroissa olevilla. Suurin osa haastateltavista ohjaajista tiesi myös eristämisprosessin kulun eli miksi soitetaan ensin päivystävälle erityistyöntekijälle ja että päivystävä erityistyöntekijä ottaa yhteyttä laitoksen johtajaan.

Eristämisluvan saatuaan ohjaajat osasivat haastatteluissa kertoa, että kun paikalla on tarpeeksi henkilökuntaa, voidaan nuorta lähteä kuljettamaan yksikköön, missä eristämishuoneet sijaitsevat.

Haastelujen perusteella eristämishuoneelle päästyään käytänteet olivat samankaltaiset. Jokainen ohjaaja kertoi, että nuorelle tehdään henkilökatsaus. Eräs haastateltava sanoi, että henkilökatsaus tehdään siten, että nuoren itsemääräämisoikeus säilyy. Nuorta siis pyynnöin ja käskyin opastetaan riisumaan tavarat ja vaatteet, joilla hän voisi itseään satuttaa. Tämän jälkeen ohjaajat vielä tarkistavat muun muassa sen, ettei nuorilla ole lävistyksiä. Osa ohjaajista antaa pitää nuoren oman alusvaatetuksen ja osa antaa yksiköstä asianmukaiset vaatteet, jotka on tarkoitettu eristämishuoneessa pidettäväksi.

Kun nuori on siirretty turvallisesti eristämishuoneeseen, ohjaajat osasivat kertoa, että eristämislomake tulee täyttää asiaan kuuluvalla tavalla. Eristämislomakkeeseen tulee nuoren nimi, yksikkö, henkilöt, jotka ovat olleet eristämisessä mukana, syyn eristämiseen, luvan antanut henkilö, päivämäärä, kellonajat sekä nuoresta vastuussa oleva henkilö. Toiveina esitettiin, että eristämislomaketta voitaisiin muuttaa hieman selkeämmäksi. Lisäksi mielestäni erittäin hyvä toive tuli toiselta päivystävältä erityistyöntekijältä siitä, että eristämiskaavake voisi olla sähköinen. Tällä hetkellä se on paperiversio eristämishuoneen aulassa. Nuoren valvonnan suhteen oli erikaltaisuuksia, tämä johtunee siitä, että käytäntö on hyvin vasta muuttunut uusi lainsäädännös huomiioon ottaen. Nykyisen ohjeistuksen mukaan tulee eristyksessä olevaa valvottaessa olla kuuloetäisyydellä. Ennen uudistettua ohjeistusta on riittänyt pelkkä kameravalvonta. Suurin osa ohjaajista valvoo vain kameran välityksellä nuorta ja menee paikalle vain silloin, jos kamerasta näkyy jotain hälyttävää. Kaksi haastateltua ohjaajaa ai-noastaan sanoi, että nuorta tulee valvoa kuuloetäisyydeltä. Ohjaajat kertoivat myös, että nuori tulee ottaa eristämishuoneesta välittömästi, kun tilanne on rauhoittunut.

Tilanteen rauhoittumisen arviointiin ohjaajat käyvät välillä keskusteluja nuoren kanssa. Suurin osa ohjaajista toivoi, että keskusteluja kävisi nuoren omasta yksiköstä oleva ohjaaja sekä eristämisyksikön ohjaaja. He voisivat yhdessä tehdä päätelmän nuoren fyysisestä ja ennen kaikkea psyykkisestä tilasta, voiko nuori turvallisesti palata omaan yksikköön. Ohjaajat myös tiesivät, kuinka toimia, jos nuori ei ole rauhoittunut yli 20 tunnin jälkeen. Tällöin ohjaajat soittaisivat päivystävälle erityistyöntekijälle tai muulle vastuuhenkilölle, joka pyytäisi paikalle lääkärin arvioimaan nuoren terveydentilan, koska yli 24 tunnin jälkeen eristämistä ei voida jatkaa ilman lääkärin arviointia nuoren tilasta.

Eristämisen päätyttyä on nykyään käytössä purkutilaisuus, jonka pyytää kokoontumaan nuoren omaohjaaja. Purkutilaisuutta johtaa joko laitoksen psykologi tai laitoksen terveydenhoitaja. Tämä tilaisuus tulee järjestää viimeistään seuraavana päivänä eristämisen päätyttyä. Tämä asia oli uusi laitoksen ohjaajille. Vaikka useat haastatellamani ohjaajat olivat olleetkin eristämistilanteissa, he eivät ole olleet yhdessäkään purkutilaisuudessa. Purkutilaisuuden ideana olisi käydä nuoren ja eristämisessä mukana olleiden aikuisten kanssa tilanne läpi, lähinnä siten, että kaikki osapuolet ymmärtävät eristämiseen johtaneet syyt. Tämä tapa oli kuitenkin vieras haastateltaville. Haastatelluista ohjaajista suurin osa sanoi, että kyseisen tilanteen purun hoitaa oma nuoren oman yksikön omaohjaaja nuoren kanssa kahdestaan. Vain kaksi haastateltua ohjaajaa tiesi erikseen järjestettävästä purkutilaisuudesta, mutta he eivät olleet koskaan sellaiseen tilaisuuteen saaneet pyyntöä. Tämä purkutilaisuus on myös uusi käytäntö kyseisessä laitoksessa. Toinen päivystävä erityistyöntekijä arveli, että yksikkö, mistä nuori on tuotu eristämishuoneeseen, ei ehkä tajua selkeästi, että itse eristämistilanteessa on ollut mukana myös muita aikuisia. Kutsuja muille eristämistilanteessa olleille henkilöille ei välttämättä ole ymmärretä laittaa. Toinen syy voi olla siihen, etteivät kaikki eivät pääse purkutilaisuuksiin, on yksinkertaisesti se, etteivät työvuorot eivät sovi yksin.

5.4 Tutkimuksessa esille nousseet asiat

Haastatteluissa nousi muutamia asioita esiin, jotka mietityttävät haastateltavia. Kyseisessä laitoksessa johtaja antaa eristämisluvan. Eristämisen kulku on kolminainen, missä ohjaaja soittaa päivystävälle erityistyöntekijälle, joka tekee ensi arvion eristämisen tarpeesta. Tämän jälkeen päivystävä erityistyöntekijä soittaa johtajalle, joka puolestaan arvio vielä eristämisen tarpeen ja tekee lopullisen päätöksen eristämisestä. Kyseinen prosessi aiheutti arvostelua niin ohjaajien kuin päivystävän erityistyöntekijänkin silmissä. Seuraavassa esimerkkejä, mitä haastateltavat ovat sanoneet asiasta.

ohjaaja 3.

”Joillekin pitää selittää tosi pitkään ja jotkut luottaa sitten työntekijän arviointiin paljon enemmän, koska näinhän se pitäisi olla, koska eihän siinä ole mitään järkeä että puhelimen päässä tehdään se päätös. Vaan me, jotka täällä painitaan ja pidetään kiinni, niin meillähän se pitäisi olla se päätäntä valta tapahtumaan”.

Ohjaaja 4.

”miten siinä soitat, jos on oikein vakava tilanne, niin jollekin erityistyöntekijälle ja sit odottelet lupia?, eihän siinä oo mitään järkeä”. Kyllä mää on sen verran järkevä ohjaaja, että nään, milloin tilanne vaatii eristämisen. Varsinkin jos oon yksin tai kaksin, niin miten siinä sit soittelet? Jos se haluaa satuttaa ittiään tai vaikka ohjaajaa”.

ohjaaja 5.

”osan kohalla tulee selvästi heti se eristämislupa, toisten kohalla kyselään vielä, voisko sitä rauhotella. ET (erityistyöntekijä) ei tarkalleen tiedä, mikä tilanne meidän, päässä, vaan sehän joutuu meidän tietojen perusteella tekemään sen päätöksen soitosta ja joskus se tuntuu että ET ei uskalla kysyä sitä eristämispäätöstä.”

ohjaaja 7.

”Se systeemi on musta tyhmä, mutta sillä kai sitä on mentävä”.
Haastattelija: Miksi se on tyhmä? *”Ko miks sitä pitää oottaa monen reitin kautta sitä lupaa. Eikö sitä vois se eka ihminen antaa? Että soitetaan sit*

suoraan johtajalle, jos kerta ET (erityistyöntekijä) ei voi lupaa antaa. Ne voi olla hyvinkin vaarallisia tilanteita varsinkaan, jos ei o tarpeeks sakkii”.

Päivystävä erityistyöntekijä 1.

”Eihän hän (johtaja) voi täysin tietää, mitä siellä on tapahtunut, eikä mitenkään voi välittyä yhen välikäden kautta täysin totuuden mukaista puuhaa”.

Haastattelussa laitoksen johtaja kuitenkin koki tämän nykyisen eristämisen prosessin hyväksi. Hän näkee prosessin hyväksi sen vuoksi, että eristämisen tarvetta arvio useampi henkilö. Hänen mukaansa kuitenkin arvio eristämistapauksesta tapahtuu reaaliajassa, ja täysin selvissä tapauksissa kuten muun muassa väkivaltatilanteet ovat sellaisia, ettei ei asiaa tarvitse miettiä erikseen. Johtajan mukaan hänen johtajanaan oloaikana on ollut vain yksi sellainen tapaus, ettei hän ole antanut eristämislupaa. Joskus hän ei ole voinut antaa lupaa niillä tiedoilla, mitkä hänelle on päivystävän erityistyöntekijältä tulleet, vaan hän on pyytänyt lisää tietoa asiasta.

Toinen asia, mikä nousi esille eristämistilanteeseen liittyen, oli työntekijän turvallisuus. Vaikka tämä kyseinen asia ei suoranaisesti liity itse eristämisen prosessiin, mielestäni voin ottaa tämän esille opinnäytetyössäni. Kyseisellä laitoksella on sopimus erään vartiointiyrityksen kanssa, mutta ohjaajien taholta epäluottamus kyseistä vartiointiyritystä kohtaan oli hyvinkin selvä haastatteluja tehdessäni. Suurin osa ohjaajista ei edes katsonut tarpeelliseksi painaa turvanappia, koska oletamus on se, että siitä ei ole mitään hyötyä. Eräs ohjaaja jopa sanoi, että jos molemmat ohjaajat ovat nuoren kiinnipitotilanteessa.

”niin, soitetaan apua ja näpytellään varpailla se numero.”

”Vartiointijuttu, siitähän ei o koskaan ollu oikeesti hyötyä. Eihän sinne enää oteta yhteyttäkkään, ku ei ne kuitenkaan tuu vasta, ku tilanne on ohi.”

6. POHDINTA

6.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksessa on haastateltu 13 henkilöä kyseisestä laitoksesta. Määrällisesti otanta on suhteellisen suppea. Kuitenkin mielestäni tutkimuksen pohjana ei ollut tuoda määrällistä luotettavuutta. Tarkoitus oli tutkia, kuinka hyvin laitoksen henkilökunta tuntee eristämisen käytänteet ja tehdä tämän pohjalta ohjeistus eristämiseen. Tutkimuksen perusteella sain suhteellisen hyvin selvyuden asiaan. Tutkimuksessa tuli selville, että henkilöt, jotka ovat olleet jo pitkään töissä kyseisessä laitoksessa, tiesivät vanhat käytänteet lähes täydellisesti. Kuitenkin jotkut uudet käytänteet aiheuttivat epätietoisuutta. Haastattelujen pohjalta voi sanoa, että eristämisestä kertova ohjeistus on esillä liian pienelle osalle henkilökunnasta. Lisäksi tätä samaa asiaa tukee se, että henkilöt, jotka eivät työskentele yksikössä, jossa eristämishuoneet sijaitsevat, eivät tunne eristämisen koko prosessia muun muassa sitä, että lopullisen eristämisluvan antaa laitoksen johtaja.

Siitäkin huolimatta, että vaikka määrällisesti haastateltavia oli vain kolmetoista, voisi tuloksia verrata koko laitoksen henkilökuntaan. Myös asiat, mitkä nousivat esille eristämisen prosessissa, olivat haastateltujen suuren osan mielipiteitä. Edellä mainituista syistä tutkimusta voi pitää suhteellisen luotettavana ja tuotos, minkä tutkimuksen pohjalta oli tarkoitus tehdä, luulisi olevan tarpeellinen kyseisessä laitoksessa. Samoin asiat, jotka nostan työssäni parannusehdotuksena esiin, olisi syytä ottaa käsittelyyn laitoksen päättävissä elimissä.

Alunperin ajatuksena oli tehdä kokonaan uusi ohjeistus eristämistilanteisiin kyseisessä laitoksessa käytettäväksi. Tutkimusta tehdessäni minulle kuitenkin alkoi selkeytyä, että jo olemassa oleva ohjeistus on hyvin kattava ja että minä en voi muuttaa kovinkaan paljon olemassa olevaa ohjeistusta. Sen sijaan, että tekisin kokonaan uuden ohjeistuksen, muokkaisin sen selkeämpään muotoon ja lisäksi teen niin sanotun toi-

mintakortin eristämishuoneiden aulaan. Lisäksi toimitan laitoksen johtajalle eristämisen prosessin kulkuun parannusehdotuksia, jotka tulivat esiin haastatteluissa.

Kuten jo aikaisemmin olen kirjoittanut, huomasin eristämisestä kertovan ohjeistuksen olemassaolon olevan muulle kuin eristämisyksikön työntekijälle tuntematon. Siitä voi myös johtua, että eristämisen prosessin kulku oli muutamalle haastateltavalle epäselvä. Muun muassa kaksi haastateltavaa ohjaaja ei tiennyt, kuka eristämisestä loppujen lopuksi päättää. Kysyttäessä kuka antaa eristämisluvan?

”Erityistyöntekijä, päivystävä sellainen.”

Haastattelija kysyi vielä tarkentavan kysymyksen. Erityistyöntekijäkö se sen luvan antaa, niin vastaus

”todennäköisesti”.

Haastattelija: Mikä on päivystävän erityistyöntekijän tehtävä prosessissa?

”Se antaa sen luvan, se pyytää sitä lupaa jostain ja sit antaa sen. Hätätilanteessa ET (erityistyöntekijä) antaa ite sen luvan, pakkohan sen on??”

Haastattelija kysyi edelleen tarkentavan kysymyksen: Mistä se sitä lupaa kysyy?

”En minä tiiä, jostain se sitä kysyy. ”

Lopuksi tässä voin todeta, että eristämisestä on vain paperiversio ja sekin on ainoastaan tiedossa niillä ohjaajilla, jotka työskentelevät yksikössä, missä eristämishuoneet sijaitsevat. Tietysti päivystävät erityistyöntekijät ovat täysin tietoisia eristämisen kuluista laitoksessa.

6.2 Parannusehdotukset

6.2.1 Valvonta eristämistilanteessa

Toinen haastatelluista päivystävistä erityistyöntekijöistä toi esille mielestäni erittäin hyvän ehdotuksen eristämisen valvontaan. Ehdotuksena olisi saattaa laitoksessa olevan nuoren erillinen eristämismuoto sähköiseen muotoon.

Kyseisessä laitoksessa on tietojärjestelmä, joka on nimeltään ” Nappula ”. Nappula-järjestelmä sisältää kaiken olennaisen tiedon, mitä laitoksella laitokseen sijoitetusta nuoresta on. Nappula-järjestelmään kirjoitetaan muun muassa jokaisen nuoren osalta päivittäiset raportit. Järjestelmä sisältää myös nuoren terveystiedot, päihdeseulat, lääkeseurannan, rajoitukset ja asiakasraportit. Järjestelmässä ei kuitenkaan ole omaa osiota eristämiseen. Tällä hetkellä ainoat tiedot, joita eristämisestä Nappula-järjestelmään tulee, ovat päätös ja lyhyt päivittäinen raportti, että nuori on ollut eristyksissä. Tämän lisäksi jokainen ohjaaja voi omalla toiminnallaan vaikuttaa siihen, kuinka kattavan tiedon hän kirjaa nuoren päivittäisen raportin kohtaan eristämiseen syntyneestä tilanteesta. Edellä mainittu saattaa vaihdella suurestikin. Kyseiseen järjestelmään voisikin luoda ihan erillisen kohdan eristämisestä. Tällöin voisi paljon helpommin ja tarkemmin tehdä kirjauksia esimerkiksi seurannan osalta. Tällä hetkellä seurantalomakkeet löytyvät vain käsinkirjoitettuina eristämishuoneen aulasta.

Nappula-järjestelmässä on ominaista, että ohjaajat pääsevät käsiksi vain oman yksikön nuoren tietoihin. Kuitenkin johtajat, erityistyöntekijät, terveydenhoitaja, psykologi sekä psykiatri pääsevät kaikkiin laitoksessa olevan nuorten tietoihin.

Lapselle tulee myös järjestää mahdollisuus keskusteluun hänelle läheisen laitoksen työntekijän kuten omahoitajan kanssa Rätty, 2012, 517). Haastatellut toivat valvonnan osalta esille myös, että olisi toivottavaa, jos valvonta tehdään kuuloetäisyydellä, valvonnan suorittaisivat nuoren oman yksikön ohjaaja. Hän tuntee nuoren paremmin

kuin esimerkiksi ohjaaja yksiköstä, jossa eristämishuoneet sijaitsevat. Tällä hetkellä valvonnan suorittaa useimmiten nimenomaan eristämisyksikön ohjaaja kameroiden välityksellä. Lisäksi tätä ehdotusta tukisi se, että eristämisyksikkö ei joutuisi tilanteeseen, missä sen toiminta vaikeutuu sen vuoksi, että eristämishuoneessa on nuori. Jos valvonnan saisi toimimaan tällä tavoin, olisi oman yksikön ohjaajalla mahdollisuus kirjata valvonta oman nuoren kohdalle suoraan, joten järjestelmään ei tarvitsisi tehdä suurempia muutoksia. Järjestelmästä olisi silloin helppo seurata halutessaan nuoren fyysistä ja psyykkistä vointia vaikka reaaliajassa. Lisäksi jälkeenpäin mahdollisten valitusten tai muun tarkastelun varalta tieto olisi helposti kaikkien tietoa haluvien saatavilla.

6.2.2 Kohdekortti eristämishuoneille

Koska eristämistilanne näyttää olevan hyvin tuttu eristämisyksikön työntekijöille, mutta hieman epäselvä osalle muista työntekijöistä. Haastatteluissa nousi esiin, että olisi hyvä olla eristämishuoneen aulassa niin sanottu kohdekortti. Tähän olisi koottu lyhyesti ne asiat, joita ohjaajan tulee muistaa eristämisen käytännön tasolla. Kortin aion luoda opinnäytetyöni ohella. Korttiin tulevat lyhyesti ne asiat, mitkä ohjaajan tehtäviin kuuluu eristämishuoneella. Niitä asioita ovat henkilötarkastus, eristämisluvan olemassaolon varmistaminen, eristämiskaavake täyttö sekä valvonta. Kyseisestä kortista jokainen ohjaaja voisi nopeasti ja ymmärrettävästi lukea, mitä pitää muistaa eristämisessä yhteydessä, ja käytäntöä tämän avulla voisi mahdollisesti yhdenmukaistaa. Useimmiten tilanne eristäessä on sellainen, että itse eristämistilanteessa ovat nuoren oman yksikön ohjaajat sekä henkilöt yksiköstä, missä eristämishuoneet sijaitsevat. Mutta voi syntyä myös sellainen tilanne, että eristämiseen joutuu yksistään sellaisia työntekijöitä, jotka ovat eristämisessä ensikertalaisia. Tällöin lyhyt ohjeistus eristämishuoneessa tapahtuvasta toiminnasta on syytä olla. (Liite 3.)

6.2.3 Päätösvalta eristämistilanteissa

Lastensuojelulain säännöksen mukaan eristämisestä tekee päätöksen laitoksen johtaja tai hänen määräämänsä laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö. Kuten jo useamman kerran aikaisemmin työstäni selviää, tutkimassani laitoksessa lopullisen eristämispäätöksen tekee laitoksen johtaja ja niin sanottuna ”välikätenä” toimii päivystävä erityistyöntekijä. Tämä asia nousi esille haastatteluja tehdessäni ja asia mielestäni tulisi ottaa esille laitoksen johdossa. Tällöin voisi ajatella, että johtaja voisi esimerkiksi antaa päivystävälle erityistyöntekijälle luvan päättää eristämisestä. Vaihtoehtoisesti ohjaaja voisi soittaa suoraan johtajalle, kuten eräs haastateltu ohjaaja ehdotti.

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että eristämistilanne nopeutuisi, jos päivystävä erityistyöntekijä antaisi luvan eristämiseksi. Tätä ajatusta kannustaa myös se, että haastatellut päivystävät erityistyöntekijät kertoivat, jos on tilanne, missä nuorta pidetään kiinni ja nuori mahdollisesti on uhannut omaa tai toisen henkeä, niin eristäminen on välttämätöntä. Tällöin tilanne on niin selvä eristämiseen, ettei monen tarvitsisi arvioida eristämisen tarvetta, vaan päätöksen voisi antaa päivystävä erityistyöntekijä.

Kaikki eristämiset eivät kuitenkaan johdu väkivaltaisesta käytöksestä. Lastensuojelulain mukaan eristäminen on mahdollista myös silloin, jos on jokin sellainen erityinen syy, että eristäminen on välttämätön lapsen hengen, terveyden tai turvallisuuden kannalta. Tällainen syy voi olla esimerkiksi itsetuhoinen käyttäytyminen. Tällöin eristämistarpeen arviointi on vaikeampaa. Kuitenkin jotkut haastateltavista toivat esille, että riippui hyvin paljon päivystävästä erityistyöntekijästä, antaisiko hän eristämislupaa vai ei. Tämä tieto puolestaan tukee ajatusta, että päivystävä erityistyöntekijä jätettäisiin pois eristämisprosessista, ja yksikön ohjaajalla olisi lupa soittaa suoraan laitoksen johtajalle. Toinen vaihtoehto olisi, että päivystävät erityistyöntekijät yhtenäistäisivät syitä, mikä luetaan siihen, että nuori käytöksellään vaarantaa joko omaa tai muiden terveyttä. Toinen päivystävä erityistyöntekijä sanoikin haastattelussa.

”joskus saattaa tulla yksiköstä ennakkotieto, että nuori on ollut koko päivän levoton ja äsken uhkasi tappaa toisen nuoren, mutta ei ole vielä käynyt keneenkään käsiksi, niin siinä tilanteessa käydään vielä keskusteluja, että voisiko sitä sinne ommaan huoneeseen laittaa rauhottummaan. Mutta kyllä mie siinä vaiheessa jo normaalisti oon soittanu johtajalle, että tiedoksi hänellekin, jos se tosi tilanne sitten tulee, niin voidaan toimia nopeaan”.

Edellä mainitun haastattelun osa laittaakin pohtimaan, eikö tässä tapauksessa jo toisen hengen uhkaaminen ja levoton käytös riittäisi eristämispäätökseen. Ohjaajien mielestä mitä ilmeisemmin riittää, koska siitä on jo otettu yhteys, mutta päivystävän erityistyöntekijän mielestä perustetta ei ole vielä eristämiseen. Lapsen eristämisen tarkoituksena on katkaista lapsen uhkaava käyttäytyminen, joka voi kohdistua häneen itseensä tai muihin lapsiin tai laitoksen henkilökuntaan. Säännöksessä edellytetään, että lapsi tosiasiasa käyttäytyy säännöksen tarkoitetulla tavalla aiheuttaen vaaraa. Kuten jo aikaisemmin kohdassa 3.1 on todettu, että mahdollinen vaaran uhka ei ole riittävä eristämisperuste. (Räty 2012, 515). Usein tulee käytännössä tilanteita, että on etukäteen uhattu, mutta mitään varsinaisesti ei ole vielä tapahtunut, niin mitään ei voida tehdä. Tämä laittaa ohjaajat varsin hankalaan tilanteeseen työssään. Kuitenkin tyttöjen eristämisisä viime vuonna 44 % oli nimenomaan yllämainittuja tilanteita. Mielestäni tämä kuvastaa hyvin ohjaajien esille tuomaa erikaltaisuutta asiassa päättävään osapuolen suhteen.

Muutama ohjaaja jopa ehdotti, että ohjaajilla tulisi olla suoraan oikeus tehdä päätös eristämisestä. Tällaista käytäntöä lastensuojelulaki ei kuitenkaan tue. Näin on hyväkin, koska eristämisessä puututaan jokaisen ihmisen itsemääräämisoikeuteen joka on Suomen perustuslaissa määritelty. Tällä myös varmistetaan se, että niin sanottuja rangaistuksellisia eristämisä eristämishuoneeseen ei suoriteta yksiköissä. Eristämistä ei myöskään saa käyttää kurinpitomenetelmänä. (Saastamoinen 2010, 266 - 268.)

Ohjaajat tuovat myös esille sen, että kaikkein tiukimmissa tilanteissa, joissa eristäminen on ehdottoman välttämätöntä ja henkilökunta on vähissä, voisi mahdollisesti eristää nuori jo ennen kuin lupaa on saatu varmennettua. Tapauksia voisi olla esimerkiksi yöllä tapahtuvat väkivaltatilanteet, joissa avun saaminen tilanteisiin kestää usein huomattavasti pidempään kuin päivällä. Tämä johtuu osaksi kyseisen laitoksen turvajärjestelmistä, osaksi siitä, että yöllä ihmiset normaalisti nukkuu. Tämä kuitenkin ei ole lain mukaan mahdollista. Siksi pohdinkin, että olisiko mahdollista antaa eristämislupa väliaikaisesti vaikka vastuussa olevalle yötyöntekijälle?

7 LOPUKSI

Uudistettu lastensuojelulaki korostaa erityisesti lapsen ja hänen perheensä oikeuksia ja lievimmän mahdollisen puuttumisen periaatetta. Tämän vuoksi laissa on tarkkaan määritelty muun muassa eristämisestä eristämishuoneeseen.

Kyseisessä laitoksessa eristäminen eristämishuoneisiin tapahtuu lastensuojelulain säännös huomioon ottaen, ja mielestäni eristämistapa tapahtuu hyvillä tavalla. Sitä kuvaa myös se tieto, että oikeusasiamiehellä ei ole ollut huomautettavaa eristämisistä viimeisen puolen vuoden ajalta. Tämä kävi ilmi laitoksen johtajaa haastateltaessa. Kuitenkin asiat, jotka nousivat esiin haastatteluissa, olisi syytä tarkistaa. Voisiko joidenkin asioiden kohdalla mahdollisesti toimia toisin? Eristäminen sinällään on jo hyvin epämiellyttävä kokemus niin ohjaajalle kuin nuorellekin. Tähän haluaisin tuoda erään haastatellun ohjaajan sanat:

”Lähtökohtaisesti siihen kuitenkin pyritään, että tällaisia tilanteita ei pääsisi syntymään.”

Kuitenkin on todettava, että eristämisiä eristämishuoneisiin aina silloin tällöin tulee. Kun joudutaan näinkin ikävään tapahtumaan kuin eristäminen, olisi toiveena, että eristämistilanne toimisi mahdollisimman nopeasti, asianmukaisesti ja kivuttomasti.

Eristämisellä puututaan syvästi lapsen oikeuksiin ja henkilökohtaiseen vapauteen, joten tilanteisiin tulee ensisijaisesti puuttua muilla lievemmillä keinoilla ja eristämistä saa käyttää vain äärimmäisissä tilanteissa.

LÄHTEET:

Finlex.fi 2013

Hirsijärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Jahnukainen, Markku & Kekoni, Taru & Pösö, Tarja 2004. Nuoruus ja koulukoti. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kitinoja, Manu 2005. Kujan päässä koulukoti. Saarijärvi: Gummerrus Kirjapaino Oy.

Kihlman, Sami & Rautiainen, Tomi 2010. Koulukodit esiripun takana. Kasvatustieteen laitos. Jyväskylän yliopisto. Pro grudu-tutkielma.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417

Mahkonen, Sami 2008. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy

Luhanko, Eija 2000. Kasvatus – Kaiken A ja O. Sosiaalialan koulutusohjelma, Pohjois-Karjalan Ammattikorkeakoulu.

Pösö, Tarja 2004. Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy

Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. Helsinki: Edita

Räty, Tapio 2010. Lastensuojelulaki: Käytäntö ja soveltaminen. Porvoo: Bookwell Oy

Sosiaaliportti.fi 2013

Taskinen, Sirpa 2010. Lastensuojelun soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy

Tuori Kaarlo & Kotkas Toomas 2008. Sosiaalioikeus. Juva 2008: WS Bookwell Oy

LIITTEET